

Contar entre dos mons

Els relats de Jesús Bernat tenen la traça de situar-nos entre dos mons. D'una banda, el de la cultura tradicional de base agrària, arrelada a la terra, als ritmes de la natura, les plantes, el relleu i els cultius mediterranis. Els escenaris són els de les comarques valencianes septentrionals, que l'autor coneix tan bé: l'entorn castellonenc, que s'enfila del pla costaner als contraforts muntanyencs sense solució de continuïtat. D'altra banda hi ha les dimensions del progrés homogeneïtzador: la digitalització de la vida, la cultura transnacional dels no-llocs: els aeroports, els avions, l'asfalt de les carreteres, el ciment sobreimpostat damunt el que abans era bosc o terres de conreu.

Com tots nosaltres, l'autor viu encavallat entre el que s'enyora del passat i el que s'anhela mirant al futur. S'estima totes les formes de l'herència patrimonial, la saviesa camperola de bancals en terrassa, ramats en cleda, herbes remeieres o construccions de pedra seca. Però no renuncia a les expressions de la cultura contemporània, popular d'una altra manera, que salta barreres polítiques i fronteres idiomàtiques. Ja siguen les músiques de la modernitat (el blues, el jazz, els chansonniers francesos o italians...) o el cinema i els seus mites. Novetats que han arribat a casa nostra per camins diversos. Avui els que imposen el ciberespai i les xarxes. Unes dècades abans, els que obrien els turistes, que ens "descobrien" i permetien alhora que nosaltres descobríssim que hi havia vida més enllà de la misèria tardofranquista.

Els textos de Jesús Bernat metabolitzen, doncs, influències heterogènies. Les que provenen dels paisatges trepitjats i viscuts. Les que deriven dels paisatges de la cultura, d'aquesta segona pell adobada amb un imaginari fet de música i cel·luloide, de literatura i símbols artístics. Són com un *patchwork* on podrien conviure terrossos d'argila rogenca, romaní i brancals d'olivera; ombres de Penyagolosa, el desert de les Palmes o les Useres, amb efluvis de Parker, Coltrane o Davies i amb flaixos de Hopper o acudits visuals de Warhol. Òbviament el fil que lliga totes les fibres és la llengua dúctil de l'autor, on hi ha tres aspectes que destaquen: l'alternança d'un lèxic ric amb les formes planeres del valencià popular; el sentit de l'humor, que abraça de la ironia subtil als jocs verbals incardinats en la tradició bròfega del país, i, en tercer lloc, la sensualitat del llenguatge, que esdevé quasi física, per mitjà de les tries lèxiques, la descripció precisa i l'adjectivació buscada.

Cadascun d'aquests trets donaria peu a un estudi detallat de tots els recursos que l'autor fa servir als relats. Una anàlisi més detallada de la que ara podem esbossar ens permetria resseguir

la diversitat de registres i temes del recull, en el benentès que molts contes es resisteixen a una classificació diàfana. Certament n'hi ha una mica de tot i hi ha sobretot hibridacions i salts de subgènere. Hi ha relats marcadament lírics, però d'un lirisme entreverat de quotidianitat, com aquell en què les carxofes torrades que s'acompanyen amb allioli de morter. L'accent líric deriva sovint d'un buit o absència que provoca el dolor de la pèrdua. Però dins el mateix *cursus* narratiu, un adjectiu o un verb poden deslliurar el relat cap a la paròdia. O, si més no, cap a la mirada burleta sobre el propi dolor. Hi conviuen les passions, les emocions i les percepcions sensorials. L'autor ens trasllada visions plaents i sons naturals. La delícia de torrents, màrgens i barrancs. El cant dels ocells i el brunzit dels insectes o el remuc del vent. Els sabors i aromes dels fruits naturals i els gustos elaborats de les menges tradicionals. Hi ha contes d'inventari i contes que són pràcticament poemes en prosa. I n'hi ha que són com peces d'etnobotànica, on l'autor exhibeix el coneixement de les espècies vegetals d'aquelles contrades, no per erudició gratuïta, sinó com a mostra d'estima a la terra, al país i a la llengua.

En efecte, l'ordre d'aquests substantius dibuixa els tres cercles concèntrics que condensen tot el joc literari de Jesús Bernat: la base tel·lúrica, la construcció cultural i la capacitat lingüística per a transcendir-les ambdues. Bernat porta la consciència lingüística gairebé al límit en els contes contruïts sobre jocs de paraules, problemes ortogràfics o lectures facecioses d'expressions castellanes ("Le falta una enzima"), combinades en algun cas amb el valor diacrític de l'accentuació ("Bebe a bordo"). Parlem de jocs i no de malabars lingüístics, concebuts per al lluïment o l'exhibició buida. L'autor adoba els personatges que informen els relats amb afecte i indulgència. Fins i tot quan pot fer burla d'alguna situació o alguna mena d'individu grotesc no arriba mai a la befa cruel, menys a la condemna sumària. Hi ha un fons de compassió, que no de condescendència, que salva les seues criatures de paper del foc del menyspreu, que és tant com dir de l'oblit.

I això val també per als relats bastits sobre un fons de tensió sexual. Bandegem l'espinós problema de la verbalització del sexe des d'una mirada masculina. De segur que més d'un lector, i encara més lectora, experimentarà alguna incomoditat en determinats passatges, objectables des de la perspectiva de gènere. Però ja sabem que comencem cancel·lant el Gènesi i deixem l'inventari de la cultura occidental convertit en un erm. Ningú, investint-se d'una autoritat que no pot arregar-se ni el jutge més qualificat, està en condicions de repartir butlles de correcció cívica.

No hem de demanar perdó per ser el que som, però segurament hem d'assumir la part alíquota de responsabilitat que ens pertoca. La de Jesús Bernat és molt poca, més aviat nul·la, diria. Els

eventuals pecats d'antropocentrisme masculí queden expiats per la gràcia d'uns relats commovedors, que van molt més enllà del costumisme ranci, avui perceptible en escriptors ibèrics i catalans. En definitiva, és molt més el que ell aporta a la construcció d'un món digne de ser viscut en les seues contradiccions. Que ens ajude a entendre aquestes ambivalències i que ho faça deixant-nos el gust de la rialla en tancar el llibre no és poca cosa.

Miquel Nicolás, agost de 2023